

ВІДГУК ОФІЦІЙНОГО ОПОНЕНТА

на дисертаційну роботу *Нартюк Оксани Володимирівни* на тему «*Забезпечення зайнятості населення старшого працездатного віку в Україні*», подану на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.07 – демографія, економіка праці, соціальна економіка і політика

Актуальність теми дисертаційного дослідження

Сучасні реалії демографічного розвитку відзначаються зменшенням народжуваності та інтенсифікацією процесів старіння працездатного населення в Україні. Звісно, що в таких умовах зменшується частка молоді у структурі населення працездатного віку. Разом з тим, практика переконливо свідчить, що попри низьку частку молоді, на ринку праці склалась стійка тенденція до поширення вікових обмежень відносно вікових груп населення старшого працездатного віку: населення віком 45-59 років зазнає утисків не тільки під час пошуку роботи, а й у процесі трудової діяльності, та ризикує бути звільненими у першу чергу.

Варто відмітити, що за умов поширення вікової дискримінації за ознакою віку у вітчизняній сфері зайнятості, зменшаться надходження у соціальні фонди, а натомість зросте частка соціальних виплат й трансфертів для виплат по безробіттю вказаній віковій групі населення. Крім того, це явище зумовлюватиме певні труднощі у працевлаштуванні внутрішньо переміщених осіб та демобілізованих учасників антитерористичної операції вказаного віку.

Зазначене зумовлює актуальність теми дисертаційної роботи та важливість поставлених завдань. Розвиток теоретико-методичних засад дослідження та розробка науково-практичних рекомендацій щодо забезпечення зайнятості населення старшого працездатного віку в Україні, що є метою

дисертаційного дослідження О. В. Нартюк, має важливе наукове та практичне значення.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами

Дисертація О.В.Нартюк виконана відповідно до плану науково-дослідних робіт кафедри управління персоналом та економіки праці Інституту підготовки кадрів державної служби зайнятості України (м. Київ) за темами: «Теоретико-методологічне та праксеологічне обґрунтування нових підходів до регулювання ринку праці в Україні в умовах макроекономічної нестабільності» (номер державної реєстрації 0113U002191, 2013-2014 рр.), «Інституціональне забезпечення ринку праці України в умовах соціально-економічної нестабільності» (номер державної реєстрації 0115U004041, 2015-2017 рр.).

У межах зазначених тем, О.В.Нартюк проаналізовано зайнятість населення вікової групи 45-59 років в Україні у контексті прояву вікових обмежень на ринку праці, визначено напрями запобігання віковим обмеженням у вітчизняній сфері зайнятості, досліджено феномен соціального виключення зі сфери зайнятості населення старшого працездатного віку внаслідок вікової дискримінації, доведено необхідність застосування зарубіжного досвіду соціальної інклюзії.

Ступінь обґрунтованості та достовірності наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації

Наукові положення, висновки та рекомендації, які представлені у дисертації О. В. Нартюк, є достатньо обґрунтованими, що підтверджується опрацюванням значної кількості праць вітчизняних та зарубіжних вчених-економістів, використанням великого обсягу статистичної інформації по тематиці дослідження, належною апробацією результатів дослідження. Рівень проведеного дослідження дає можливість стверджувати про глибоку обізнаність дисертанта з науково-практичними розробками провідних

зарубіжних вчених щодо забезпечення зайнятості населення старшого працездатного віку.

Інформаційною базою дослідження є міжнародні та вітчизняні законодавчо-нормативні акти, дані Державної служби статистики України, Міністерства соціальної політики України, Державної служби зайнятості України, монографічна та періодична література, результати власних досліджень автора.

О.В.Нартюк грамотно використала багато методів наукового дослідження, а саме: абстрактно-логічний – для узагальнення науково-методологічних підходів щодо дослідження процесу зайнятості населення, формулювання висновків і практичних рекомендацій; теоретичного узагальнення, порівняння, аналізу та синтезу – для уточнення категоріального апарату та змістовного визначення понять «зайнятість населення старшого працездатного віку», «трудова дискримінація за віком» та ін.; методи статистичного аналізу – для оцінки стану та тенденцій зайнятості населення старшого працездатного віку в Україні; метод соціологічного аналізу та експертного опитування – для визначення тенденцій на ринку праці щодо поширення вікової дискримінації населення старшого працездатного віку; методи економіко-математичного моделювання та прогнозування – для моделювання впливу чинників на зайнятість населення старшого працездатного віку й розробки прогнозів його зайнятості та ін.

Використання такого інструментарію дослідження дозволило дисертанту вирішити поставлені завдання і сформулювати обґрунтовані висновки, зокрема узагальнити теоретичні основи дослідження зайнятості населення старшого працездатного віку, визначити сутнісно-змістовні характеристики організаційно-економічного механізму забезпечення зайнятості населення старшого працездатного віку в Україні, дослідити інституційно-правове забезпечення зайнятості населення старшого працездатного віку в Україні, визначити тенденції зайнятості населення старшого працездатного віку в контексті розвитку загальнонаціонального ринку праці, здійснити аналіз

чинників впливу на зайнятість населення старшого працездатного віку, ідентифікувати особливості забезпечення зайнятості населення старшого працездатного віку в Україні, розробити організаційно-економічний механізм забезпечення зайнятості населення старшого працездатного віку в Україні, удосконалити концептуальні засади оцінки результативності організаційно-економічного механізму забезпечення зайнятості населення старшого працездатного віку, здійснити економіко-математичне моделювання зайнятості населення старшого працездатного віку в Україні.

Достовірність та обґрунтованість основних наукових положень дисертаційної роботи О.В. Нартюк підтверджується також їх апробацією на науково-практичних конференціях, публікаціями у наукових фахових виданнях, за кордоном, у наукових періодичних виданнях, які включені до міжнародних наукометричних баз, використанням у практичній діяльності державними установами і закладами, а також у навчальному процесі.

Основні положення, висновки і рекомендації, сформульовані у дисертації, їх новизна

Результати проведених автором наукових досліджень характеризуються новизною, що в комплексі спрямована на вирішення науково-практичного завдання, що полягає у розвитку теоретико-методичних засад дослідження та розробці науково-практичних рекомендацій щодо забезпечення зайнятості населення старшого працездатного віку в Україні.

Проведене дослідження дає змогу сформулювати низку висновків і рекомендацій науково-теоретичного та практичного змісту. Зокрема, слід відзначити запропоновані автором підходи до розуміння сутності понять «трудова дискримінація за віковою ознакою», що в авторському трактуванні розглядається як дія або бездіяльність, що спричиняє явне чи приховане протиправне обмеження реалізації права населення на зайнятість і працю за ознакою віку, що дозволяє уточнити дискримінаційні дії суб'єктів ринку праці та їх ознак щодо забезпечення прав на зайнятість і працю відносно конкретної

вікової групи населення (підрозділ 1.1, с. 32), «зайнятість населення старшого працездатного віку» як соціально-економічний процес, у ході якого працездатне населення вікової групи 45-59 років без будь-яких дискримінаційних обмежень (насамперед вікових) реалізує право на зайнятість і працю шляхом залучення у суспільне виробництво, отримує дохід та задовольняє кількісні та якісні потреби економіки у робочій силі, що, на відміну від існуючих, розглядається у контексті попередження та протидії віковій дискримінації населення даного віку у сфері зайнятості (підрозділ 1.1, с. 33), а також понять «соціальна інклюзія у сфері зайнятості» та «соціальна ексклюзія (виключення) у сфері зайнятості» (підрозділ 2.3, с. 145) та ін. На відміну від наявних тлумачень, враховано всі елементи цих понять та створено теоретичне підґрунтя для удосконалення організаційно-економічного механізму забезпечення зайнятості населення старшого працездатного віку.

Основним науковим результатом, що характеризується новизною, є запропонований автором концептуальний підхід щодо забезпечення зайнятості населення старшого працездатного віку в Україні через ідентифікацію проблем соціальної ексклюзії та інклюзії. У межах цього підходу враховано вплив проблем на зайнятість населення, які узагальнено у 4 блоки: економічний, інституційний, соціальний, демографічний (підрозділ 2.3, с. 126-143). Використання даного підходу створює наукове підґрунтя для формування та реалізації організаційно-економічного механізму забезпечення зайнятості населення вказаної вікової групи.

Автором запропоновано організаційно-економічний механізм забезпечення зайнятості населення вказаної вікової групи, який спрямований на запобігання та протидію проявам вікових обмежень на вітчизняному ринку праці через реалізацію таких блоків дій: правовий, інституційний, інформаційно-комунікаційний, галузевий, інвестиційно-інноваційний, підприємницький, блок превентивних заходів (підрозділ 1.2, с. 45-47, підрозділи 3.1 та 3.2).

Дослідження тенденцій зайнятості населення старшого працездатного віку на основі статистичного аналізу динаміки показників рівня економічної

неактивності та залучення до неформальної зайнятості вказаної групи населення (підрозділ 2.1, с. 86-90, 92-94), дало змогу автору обґрунтувати масштаби прояву латентної вікової дискримінації на загальнонаціональному ринку праці України тощо.

Все вищевикладене дає підстави зробити висновок, що поставлені автором мета та завдання дисертації виконані. Висновки, сформульовані у дисертаційній роботі, відповідають її змісту, підтверджують глибину та наукову оригінальність проведеного дослідження.

Теоретичне та практичне значення результатів дисертаційної роботи

Теоретична цінність роботи полягає у розвитку теоретико-методичних засад дослідження та розробці науково-практичних рекомендацій щодо забезпечення зайнятості населення старшого працездатного віку в Україні. Основні положення, висновки та рекомендації, сформульовані у дисертації, відрізняються новизною і створюють підґрунтя для подальших досліджень забезпечення зайнятості населення в Україні, забезпечують методичну основу для оцінювання прояву й поширення вікових утисків на вітчизняному ринку праці, відіграють важливу роль у формуванні організаційно-економічного механізму забезпечення зайнятості населення старшого працездатного віку в Україні.

Одержані у процесі дослідження результати – це методичні та практичні рекомендації щодо формування організаційно-економічного механізму забезпечення зайнятості населення старшого працездатного віку в Україні. Науково-методичні та практичні рекомендації, спрямовані на забезпечення зайнятості населення старшого працездатного віку, знайшли застосування у практичній діяльності Державної служби зайнятості (Центрального апарату) під час змін до чинного законодавства щодо посилення захисту вразливих вікових категорій населення, здійснення соціального контролю, моніторингу та оцінки дотримання антидискримінаційного законодавства у сфері зайнятості, забезпечення модернізації професійної освіти

населення старшого працездатного віку (довідка № ДЦ-13-1643/0/6-16 від 14.03.2016 р.). Пропозиції щодо покращення стану та вирішення проблем ринку праці були використані Рівненським обласним центром зайнятості при розробці аналітичних матеріалів та навчанні фахівців обласної служби зайнятості (довідка № 01-2965 від 26.08.2015 р.). Практичні рекомендації дослідження впроваджено у діяльності Дубенської РДА при підготовці інформаційно-аналітичних матеріалів для прийняття управлінських рішень щодо забезпечення зайнятості населення (довідка № 264/02-20/14 від 28.01.2014 р.) та ДП «Рівнеторф» при розробці критеріїв щодо формування вікової структури колективу (довідка № 952 від 30.09.2016 р.).

Окремі результати дослідження запроваджено у навчальний процес Інституту підготовки кадрів державної служби зайнятості України Міністерства соціальної політики України (м. Київ) при викладанні навчальних дисциплін «Ринок праці», «Державне регулювання зайнятості населення», «Теоретичні засади соціального захисту вразливих верств населення» (довідка № 1268 від 30.06.2016 р.).

Повнота викладу основних результатів дисертаційного дослідження в опублікованих роботах автора

Основні результати дослідження О. В. Нартюк, які покладено в основу її кандидатської дисертації викладено у 25 наукових працях, з них у наукових фахових виданнях України – 7 статей, у наукових періодичних виданнях інших держав та виданнях України, включених до міжнародних наукометричних баз – 3 статті, розділи у 3 колективних монографіях, 12 публікацій у збірниках науково-практичних конференцій та інших виданнях.

Автореферат дисертації відображає її зміст та не містить положень, які не досліджені в роботі.

Дискусійні положення та зауваження по змісту дисертації

Поряд з викладеними позитивними характеристиками дисертаційної роботи, вона не позбавлена певних недоліків та дискусійних положень. Зокрема, вважаємо за необхідне надати такі зауваження:

1. В роботі автор стверджує, що однією з причин, які зумовлюють прояви вікової дискримінації, є освітній рівень населення віком 45-59 років (підрозділ 2.2 с. 110-113). Потребує пояснення, чи притаманні такі прояви відносно працездатних осіб цього віку, у яких наявна вища освіта?

2. У дисертаційній роботі запропоновано організаційно-економічний механізм забезпечення зайнятості населення старшого працездатного віку через реалізацію методів та засобів організаційної (правового, інституційного, інформаційно-комунікаційного блоків) та економічної (галузевого, інвестиційно-інноваційного, підприємницького, превентивного блоків) складових (підрозділи 3.1 та 3.2). Як буде трансформуватись цей механізм за умови мінімізації проявів вікової дискримінації на ринку праці?

3. У підрозділі 3.3 дисертації розроблено економіко-математичну модель на основі ряду показників. Потребує пояснення використання показника ефективність ринку (с. 193-196).

4. В роботі здійснено прогнозування рівня зайнятості населення старшого працездатного віку на основі розробленої економіко-математичної моделі за оптимістичним, реалістичним, песимістичним сценаріями (підрозділ 3.3 с. 199-201). Потребує пояснення, що має на увазі автор під оптимістичним та песимістичним сценаріями?

Втім, необхідно зазначити, що вказані недоліки та зауваження в цілому не впливають на загальну позитивну оцінку роботи, а наявність дискусійних положень свідчить про її складність і актуальність.

Відповідність дисертації встановленим вимогам

Структура дисертаційної роботи логічна, традиційна: вступ, три розділи, висновки, список використаних джерел, додатки. Повний обсяг дисертації становить 271 сторінку комп'ютерного тексту, основна частина становить 207 сторінок. Містить 13 таблиць (на 10 сторінках), 29 рисунків на (18 сторінках), 7 додатків (на 35 сторінках). Список використаних джерел налічує 230 найменувань (на 29 сторінках).

Робота виконана у науковому стилі, її зміст викладено в чіткій логічній послідовності. За обсягом, змістом, структурою, повнотою викладу результатів, оформленням вона відповідає встановленим вимогам. Зміст автореферату адекватно відображає основні положення дисертації.

Загальний висновок

Дисертація О.В. Нартюк «Забезпечення зайнятості населення старшого працездатного віку в Україні» є завершеним науковим дослідженням, містить нове вирішення актуального науково-практичного завдання, що полягає у розвитку теоретико-методичних засад дослідження та розробці науково-практичних рекомендацій щодо забезпечення зайнятості населення старшого працездатного віку в Україні. Обрану тему розкрито, мету досягнуто повністю, завдання роботи вирішено. Дисертаційна робота за змістом та науковим рівнем відповідає вимогам, що висуваються до дисертацій на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук. Зміст автореферату у повній мірі відповідає основним положенням дисертаційної роботи. Тема дисертації відповідає паспорту спеціальності 08.00.07 – Демографія, економіка праці, соціальна економіка і політика.

На підставі проведеного аналізу доцільно зробити висновок, що дисертаційна робота «Забезпечення зайнятості населення старшого працездатного віку в Україні» відповідає вимогам пунктів 9, 11, 13 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. №567 (зі змінами, внесеними згідно з

Постановами Кабінету Міністрів України № 656 від 19.08.2015 р., № 1159 від 30.12.2015 р. та № 567 від 27.07.2016 р.), а її автор – Нартюк Оксана Володимирівна – заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальності 08.00.07 – Демографія, економіка праці, соціальна економіка і політика.

Офіційний опонент

доцент кафедри управління персоналом
і економіки праці Донецького національного
університету імені Василя Стуса (м. Вінниця),
кандидат економічних наук

Н. С. Якимова

« 15 » березня 2017 р.

Підпис *Якимова*
ЗАСВІДЧУЮ
Вчений секретар університету
Сватенко О.Г. Вайсінна
« 15 » березня 2017 р.

